

УДК 330.322.4

JEL classification: A13, G11, M14

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.19.2021.231976>**Іванова Т. В.**

кандидат економічних наук, доцент

ORCID ID: 0000-0001-9659-8681

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

MECHANISM OF SOCIALLY RESPONSIBLE INVESTMENT AT THE ENTERPRISES

У статті набули подальшого розвитку положення щодо формування механізму соціально-відповідального інвестування на вітчизняних підприємствах. Адже українські підприємства зобов'язані працювати в умовах посиленої конкуренції на ринках, а також соціальних та екологічних криз, що сприяє пошуку нових управлінських рішень. Одним із напрямів розвитку підприємств може стати підвищення їх соціальної відповідальності через застосування соціально-відповідального інвестування. У роботі досліджено наукові підходи зарубіжних та вітчизняних науковців до певних елементів соціально-відповідального інвестування. Виділено загальні засади, а також складові організаційно-економічного механізму соціально-відповідального інвестування. Запропоновано наступні елементи механізму соціально-відповідального інвестування підприємств України, що включає: мету, принципи, суб'єкти та джерела інвестування, а також відповідні етапи соціально-відповідального інвестування. Виділено наступні принципи механізму соціально-відповідального інвестування на підприємстві: цілеспрямованості, безперервності, комплексності, відповідальності, екологічності, збалансованості, ефективності. У якості суб'єктів соціально-відповідального інвестування можуть виступати фізичні або юридичні особи, державу та міжнародні організації. Серед джерел інвестування запропоновано виділяти приватні та державні. Процес впровадження соціально-відповідального інвестування на підприємстві включає наступні етапи: підготовчий, аналітичний, основний, контрольний, заключний. Наведено перелік основних заходів, що варто проводити на кожному з етапів впровадження соціально-відповідального інвестування. Запропонований у дослідженні механізм соціально-відповідального інвестування може бути доповнений в залежності від специфіки діяльності підприємства. Отримані результати поглиблюють розуміння щодо необхідності та послідовності соціально-відповідального інвестування на вітчизняних підприємствах. Що дозволить управлінському складу підприємств України розуміти специфіку соціально-відповідального інвестування, а також розробляти певні проекти щодо залучення відповідних інвесторів.

Ключові слова: механізм, соціально-відповідальне інвестування, підприємство.

The article further develops the provisions on the mechanism of socially responsible investment in domestic enterprises. After all, Ukrainian companies are obliged to work in conditions of increased competition in the markets, as well as social and environmental crises, which contributes to the search for new management solutions. One of the areas of enterprise development may be to increase their social responsibility through the use of socially responsible investment. The scientific researches of foreign and domestic scientists on certain elements of socially responsible investing are investigated in the work. The general principles, as well as the components of the organizational and economic mechanism of socially responsible investment are highlighted. The following elements of the mechanism of socially responsible investment of Ukrainian enterprises are proposed, which includes: purpose, principles, subjects and sources of investment, as well as the relevant stages of socially responsible investment. The following principles of the mechanism of socially responsible investment in the enterprise are allocated: purposefulness, continuity, complexity, responsibility, environmental friendliness, balance, efficiency. Individuals or legal entities, the state and international organizations can act as subjects of socially responsible investment. Among the sources of investment, it is proposed to distinguish between private and public. The process of implementing socially responsible investment in the enterprise includes the following stages: preparatory, analytical, basic, control, final. The list of the basic actions which should be carried out at each of the stages of the introduction of socially responsible investment is resulted. The mechanism of socially responsible investing offered in the researched can be supplemented depending on the specificity of activity of the enterprise. The obtained results deepen the understanding of the need and consistency of socially responsible investment in domestic enterprises. That will allow the management of Ukrainian enterprises to understand the specifics of socially responsible investment, as well as to develop certain projects to attract relevant investors.

Keywords: mechanism, socially responsible investment, enterprise.

Вступ. На сьогодні вітчизняні підприємства стикаються з великою кількістю проблем та перешкод у процесі своєї діяльності, як на ринку України, так і на світовому. Це пов'язано із глобалізаційними та трансформаційними процесами на міжнародному ринку, а також з негативними тенденціями у житті суспільства. З іншого боку, підприємства розуміють, що для підвищення рівня їх конкурентоспроможності та збільшення рівня довіри населення варто впроваджувати нові

управлінські рішення. Тому питання щодо соціальної відповідальності підприємств та залучення відповідних інвестицій є надзвичайно актуальними.

Основні положення, які стосуються цілей, принципів, інструментів та вигод від впровадження соціально-відповідальних інвестицій на підприємствах досліджено у роботах таких науковців: С.І. Богуславська [1], І.П. Васильчук [2], Д.А. Дяковський [3], І.В. Заблодська, І.В. Тяжкороб, К.І. Серебряк [4], О.В. Майстренко [5],

О.В. Панухник, У.М. Плекан [6], Н.Г. Панченко [7] та інші. Однак, на підставі проведеного аналізу, виявлено, що недостатньо уваги приділено елементам механізму соціально-відповідального інвестування вітчизняних підприємств.

Постановка завдання. Основною метою даного дослідження є систематизація та обґрунтування складових елементів організаційно-економічного механізму соціально-відповідального інвестування. Для досягнення мети вирішуються наступні завдання: узагальнити підходи до визначення основних елементів соціально-відповідального інвестування підприємства; навести детальну характеристику етапів впровадження соціально-відповідального інвестування в систему управління підприємством.

Методологія. Теоретичною базою дослідження виступають роботи зарубіжних та вітчизняних науковців. Для досягнення поставленої мети було використано загальнонаукові методи наукового пізнання, а саме: теоретичного узагальнення, систематизації, аналізу та синтезу.

Результати дослідження. Для здійснення процесом управління соціально-відповідальним інвестуванням на підприємстві, варто розробити певний механізм, що сприятиме розумінню усіх існуючих взаємозв'язків при реалізації даного процесу.

На нашу думку, до складових механізму соціально-відповідального інвестування варто включити наступні: мета, принципи, суб'єкти, джерела фінансування, етапи реалізації. Проаналізуємо більш детально кожний елемент механізму соціально-відповідального інвестування.

На думку С.Е. Сардак та І.І. Єгорової [9, с. 238] основною метою соціального інвестування є реалізація можливості поєднання отримання фінансового прибутку і цінностей інвестора.

Однак, В.М. Шаповал [10, с. 81] зазначає, що у якості мети є отримання позитивного ефекту як для компанії, так і для тих, на кого спрямовані ці інвестиції.

І.П. Васильчук [2, с. 26] наводить наступну мету соціально-відповідального інвестування – інтереси інвесторів у отриманні, насамперед, високої фінансової дохідності з поправкою на ризик, досягнення позитивних соціальних і екологічних ефектів від наданих інвестицій.

О.В. Панухник та У.М. Плекан [6, с. 56] стверджують, що метою є отримання позитивного ефекту та підвищення інвестиційної привабливості підприємства.

На нашу думку, метою управління механізмом соціально-відповідального інвестування є забезпечення сприятливих інвестиційних умов, які сприятимуть залученню додаткових коштів на підприємство, що будуть мати соціальну направленість, а також дозволить отримувати додатковий позитивний ефект.

Щодо принципів соціально-відповідального інвестування, то І.В. Заблудська та ін. [4, с. 491] виділяють наступні: соціальна справедливість, соціально-економічна ефективність, результативність, проактивний підхід, законність, суспільна орієнтованість.

У свою чергу, Дяковський Д.А. [3, с. 64] принципи соціально-відповідального інвестування об'єднав у три групи:

1) екологічні (захист навколишнього середовища, уникнення вкладень у екологічно шкідливе виробництво, негативне ставлення до викидів парникових газів, забруднення повітря, води, ядерної енергетики, токсичних відходів);

2) соціальні (дотримання прав людини, стандартів оплати і безпеки праці, невикористання дитячої праці, здоров'я населення, боротьба проти корупції);

3) етичні (не вкладаються кошти у виробництво і торгівлю зброєю, виробництво шкідливих для здоров'я людини товарів чи послуг, наркотиків, тютюнових виробів, алкогольної продукції, порнографії, гральний бізнес, у підприємства, що порушують права особи, зокрема працівників, місцевого населення).

Для розроблення механізму соціально-відповідального інвестування було запропоновано наступні принципи, які представлені в табл. 1.

На нашу думку, орієнтація на вище зазначені принципи, сприятиме запровадженню заходів щодо інтеграції соціально-відповідального інвестування на вітчизняних підприємствах. Однак, варто розглянути і інші аспекти соціально-відповідальних інвестицій.

Якщо розглядати питання щодо суб'єктів соціально-відповідальних інвестицій, то С.І. Богуславська [1, с. 292] робить наголос на тому, що такими суб'єктами можуть виступати держава, некомерційні організації, бізнес і домашні господарства.

О.В. Панухник та У.М. Плекан, [6, с. 55] також зазначають, що суб'єктами соціально-відповідального інвестування можуть виступати фізичні особи, домогосподарства, підприємства та держава.

О.В. Майстренко [5] виділяє більший перелік суб'єктів соціально-відповідального інвестування на ринку:

Таблиця 1 – Принципи соціально-відповідального інвестування

№ з/п	Принцип	Характеристика принципу
1	Цілеспрямованості	Мають бути поставлені певні цілі, які мають бути досягнуті у процесі реалізації запропонованих заходів із соціально-відповідального інвестування
2	Безперервності	Процес реалізації відповідних заходів із соціально-відповідального інвестування на підприємстві повинен проводитись системно, тобто мати безперервний характер
3	Комплексності	Комплексний підхід до розроблення та впровадження відповідних заходів
4	Відповідальності	Впровадження відповідних практик, що сприятимуть підвищенню соціальної відповідальності підприємства
5	Екологічності	Зниження негативного впливу підприємства на навколишнє середовище, впровадження ініціатив щодо поліпшення екологічної ситуації у регіоні, де працює підприємство
6	Збалансованості	Дотримання балансу між інтересами держави, підприємства та суспільства
7	Ефективності	Заплановані заходи мають бути економічно обґрунтованими та позитивно впливати на динаміку показників діяльності підприємства, приносити додатковий прибуток підприємству

Джерело: запропоновано автором на основі [3; 4]

1) соціально-відповідальні фонди, керуючі компанії, соціально-відповідальні взаємні фонди;

2) фонди, що створюються некомерційними організаціями, вищими навчальними закладами, релігійними установами, лікарнями;

3) державні і приватні пенсійні фонди;

4) страхові компанії;

5) фінансові інститути розвитку місцевих громад;

6) соціально-відповідальні банки, що пропонують інвесторам фінансові продукти і послуги із застосуванням методів соціально-відповідального інвестування.

С.Е. Сардак та І.І. Єгорова [9, с. 238] погоджуються із попереднім автором, а також додають до цього переліку ще різні інформаційно-аналітичні агенції та організації, що здійснюють професійний аналіз компаній з точки зору їх соціальної відповідальності, а також асоціації та форуми, які здійснюють інформаційну підтримку ринку (галузеві огляди, індекси, інформація про керуючі компанії і фонди).

У свою чергу, І.В. Заблудська та ін. [4, с. 491] у своїй роботі наводять наступний перелік суб'єктів соціально-відповідального інвестування:

– держава (мета: збільшення загального рівня національного доходу, якості та рівня життя населення);

– іноземні інвестори, комерційні організації (мета: переважно, для досягнення бажаного рівня прибутку);

– вітчизняні некомерційні організації, іноземні благодійні фонди, неурядові та міжнародні організації (мета: забезпечення матеріальних, соціальних і духовних потреб населення);

– фізичні особи (мета: отримання матеріальних, соціальних і духовних потреб).

На нашу думку варто виділяти наступні суб'єкти соціально-відповідального інвестування:

– фізичні або юридичні особи;

– держава;

– міжнародні організації.

Щодо джерел фінансування соціально-відповідального інвестування, то С.І. Богуславська [1, с. 292] наводить у своїй роботі наступні: поточні витрати; прибуток до оподаткування; чистий прибуток; нефінансові соціальні інвестиції.

Інші дослідники, О.В. Панухник та У.М. Плекан [6, с. 56], зазначають, що джерелами можуть виступати: поточні витрати, прибуток, нефінансові ресурси.

У свою чергу, С.Е. Сардак та І.І. Єгорова [9, с. 237], виділяють такі джерела фінансування соціальних інвестицій:

– приватні (індивідуальні);

– державні.

Погоджуємося із думкою С.Е. Сардак та І.І. Єгорової, та вважаємо за доцільне поділяти джерела соціально-відповідальних інвестицій на приватні та державні.

На основі дослідження різних наукових поглядів до впровадження соціальної відповідальності у діяльність підприємства [2–7], нами було удосконалено теоретико-методичні підходи до етапів впровадження соціально-відповідального інвестування вітчизняних підприємств.

Вважаємо, що варто виділяти такі етапи впровадження соціально-відповідального інвестування на підприємстві:

1) підготовчий (формування робочої групи; розроблення мети та цілей соціально-відповідального інвестування);

2) аналітичний (збір необхідної інформації щодо проєкту соціально-відповідального інвестування; підготовки пропозицій, які будуть слугувати основою для соціально-відповідального інвестування; пошук суб'єкту, що здійснюватиме відповідне інвестування);

3) основний (розроблення заходів щодо соціально-відповідального інвестування на підприємстві; формування показників, що має досягнути підприємство

Рисунок 1 – Складові елементи механізму соціально-відповідального інвестування підприємства

Джерело: удосконалено автором на підставі [2–7]

у результаті впровадження запропонованих заходів; реалізація запропонованих заходів);

4) контрольний (співставлення отриманих результатів із запланованими; розрахунок економічної ефективності впроваджених заходів із соціально-відповідального інвестування);

5) заключний (підведення підсумків стосовно заходів із соціально-відповідального інвестування на підприємстві; розроблення пропозицій щодо внесення відповідних змін у запропоновані заходи у разі необхідності).

Запропонована нами структурно-логічна схема механізму впровадження соціально-відповідального інвестування на вітчизняному підприємстві представлена на рис. 1. Запропонований механізм соціально-відповідального інвестування може бути доповнений або удосконалений в залежності від специфіки діяльності певного підприємства або від специфіки його розвитку.

Висновки. У статті дістали подальшого розвитку теоретичні підходи до формування організаційно-економічного механізму соціально-відповідального інвес-

тування на підприємстві. Визначено мету, принципи, суб'єкти та джерела фінансування, а також запропоновано етапи, що дозволять розробляти та впроваджувати оптимальні управлінські рішення щодо соціально-відповідального інвестування на підприємстві.

Наукова новизна полягає в удосконаленні складових елементів механізму соціально-відповідального інвестування на вітчизняних підприємствах.

Отримані результати поглиблюють розуміння щодо необхідності та послідовності соціально-відповідального інвестування на підприємствах України. Що дозволить управлінському складу окремих вітчизняних підприємств розуміти специфіку соціально-відповідального інвестування, а також розробляти певні проекти щодо залучення відповідних інвесторів.

Подальшого наукового дослідження потребують питання щодо ефективності реалізації соціально-відповідального інвестування на вітчизняних підприємствах, а також розроблення комплексної оцінки ефективності впровадження відповідних заходів.

Література:

1. Богуславська С.І. Аналіз сутності поняття соціальних інвестицій та їх класифікація. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. № 1(2). С. 291–294.
2. Васильчук І.П. Теоретико-методологічні засади й еволюція концепції соціально відповідального інвестування. *Бізнес Інформ*. 2015. № 1. С. 21–28.
3. Дяковський Д.А. Соціально-відповідальні інвестиції як перспективний напрям інвестиційної діяльності: сутність і тенденції. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2016. № 1(1). С. 62–68.
4. Заблodsька І.В., Тяжкороб І.В., Серебряк К.І. Стратегічний аспект соціального інвестування в контексті регіонального розвитку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 31(4). С. 487–496.
5. Майстренко О.В. Соціально відповідальне інвестування: західний досвід. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4393> (дата звернення: 14.03.2021).
6. Панухник О.В., Плекан У.М. Соціальні інвестиції як форма суспільної поведінки носіїв соціальної відповідальності. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 2. С. 51–61.
7. Панченко Н.Г. Соціальні інвестиції як провідний інструмент корпоративної соціальної відповідальності. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 63. С. 241–247.
8. Пархоменко Ю.М. Ринок соціальних інвестицій та його вплив на якість життя населення. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. № 12(3). С. 69–77.
9. Сардак С.Е., Єгорова І.І. Зміст і спрямування соціально-відповідального інвестування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 19. С. 236–240.
10. Шаповал В.М., Шаповал І.А. Соціальні інвестиції як інструмент реалізації соціальних програм сучасних компаній. *Економіка підприємства: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. студ., асп. та молодих учен. Дніпро, 25 грудня 2013 р. 2014. С. 78–81.

References:

1. Boguslavskaya, S.I. (2013). "Analysis of the notion of social investments and their classification", *Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property*, vol. 1(2), pp. 291–294.
2. Vasylychuk, I.P. (2015), "Theoretical and Methodological Bases, Evolution of the Conception of Socially Responsible Investing", *Business Inform*, vol. 1, pp. 21–28.
3. Diakovskiy, D.A. (2016). "Socially Responsible Investing as a Promising Direction of the Investment Activity: the Nature and Trends", *Scientific Papers NaUKMA. Economics*, vol. 1 (1), pp. 62–68.
4. Zablodska, I.V., Tiazhkorob, I.V. and Sieriebriak K.I. (2019). "Strategic aspect of social investment in the context of regional development", *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 31(4), pp. 487–496.
5. Maistrenko, O.V. (2015), "Socially responsible investing: western experience", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 10, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4393> (Accessed 14 March 2021).
6. Olena Panukhnyk, O. and Plekan U. (2016), "Social investment as a form of social behavior of social responsibility carriers", *Galician economic journal*, vol. 2, pp. 51–61.
7. Panchenko, N.G. (2018), "Social investment as a leading tool of corporate social responsibility", *Bulletin of Transport Economics and Industry*, vol. 63, pp. 241–247.
8. Parkhomenko, Y.M. (2015), "Social investment market and its impact on quality of life", *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*, vol. 12(3), pp. 69–77.
9. Sardak, S.E. and Egorova, I.I. (2017), "Content and direction of socially responsible investing", *Global and National Problems of Economy*, vol. 19, pp. 236–240.
10. Shapoval, V.M. and Shapoval, I.A. (2014), "Social investment as a tool for social programs of modern companies", *Enterprise economics: problems and prospects of development: Vseukrainska naukovopraktychna konferentsiia studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh [All-Ukrainian scientific-practical conference of students, graduate students and young scientists]*, Dnipro, Ukraine, pp. 78–81.